

Nikolina Uroda

Ranosrednjovjekovni grobovi s lokaliteta Crikvine (Sv. Ilija) u naselju Rupotina u Solinu

UDK: 904:726.8 (497.5 Solin) "653"

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 16. 8. 2010.

Prihvaćeno: 22. 8. 2010.

Nikolina Uroda

Muzej hrvatskih arheoloških
spomenika

HR, 21 000 Split

S. Gunjače b.b.

nikolina.uroda@mhas-split.hr

| 61

Članak donosi nalaze iz triju ranosrednjovjekovnih grobova pronađenih na lokalitetu Crikvine (Sv. Ilija) u solinskom naselju Rupotina. Lokalitet se istražuje od 1908. godine, a nalazi s ranijih istraživanja svjedoče o kontinuitetu od rane antike do kasnoga srednjeg vijeka. U literaturi se najčešće spominje kao mjesto na kojem su se u ranom kršćanstvu nalazili crkva i samostan koji su presložili antičku vilu. Novija istraživanja potvrdila su pretpostavku da se na tome mjestu nalazilo i ranosrednjovjekovno groblje koje je posvjedočeno nalazima iz triju grobova. Od nalaza valja izdvojiti jednojagodne sljepoočničarke glatkih srebrnih jagoda te puceta koja su nešto rjeđi inventar ranosrednjovjekovnih grobova.

Ključne riječi: Crikvine, Sv. Ilija, Rupotina, ranosrednjovjekovni grobovi, jednojagodne sljepoočničarke, puceta

HISTORIJAT ISTRAŽIVANJA I ARHEOLOŠKA SLIKA LOKALITETA

Lokalitet Crikvine (ili Crikvina) – Ilijino vrilo nalazi se sjeverno od Solina, u naselju Rupotina, na uzvisini okruženoj potocima Sv. Ilija i Suvaja. Prvi put ga spominje don Frane Bulić 1909. godine,¹ a istraživanja su na lokalitetu provedena godinu dana ranije. Tada je otkrivena crkva manjih dimenzija, dijelovi antičkog sklopa od kojeg je ostala vidljiva apsida te zidovi istočno od nje (sl. 1). Oko crkve je pronađeno dosta grobova, a materijal s iskopavanja pohranjen je u Arheološkome muzeju u Splitu. Dio metalnih nalaza dospio je u Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, gdje se i danas čuva. Don Frane Bulić u objavi posebnu pozornost posvećuje rimskim natpisima te reljefu s prikazom Mitre, koji je bio sekundarno upotrijebljen kao poklopnica jednog od grobova pronađenih tijekom istraživanja.

Revizijsko istraživanje provodilo se 1929., kad je radove vodio Ejnar Dyggve. S tih su istraživanja sačuvane fotografije i skice koje se danas čuvaju u Konzervatorskom odjelu u Splitu. Dyggve spominje lokalitet i u svojoj knjizi *History of Salonitan Christianity*,² gdje donosi i tlocrt čitavog sklopa.³ Nešto drugačija je skica koja se čuva u arhivu Konzervatorskog odjela u Splitu. Opisujući Crikvine, Dyggve napominje da se radi o samostanu koji je od ostatka teritorija odvojen obrambenim zidom s uskim prolazom, što on pokazuje na svom crtežu. S druge je strane, kaže Dyggve, lokalitet zaštićen strmim stijenama. Pronađene ostatke preše za grožđe uspoređuje s onima pronađenim unutar episkopalnog sklopa u samoj Saloni.⁴

Za razliku od njega, L. Katić, pišući o lokalitetu, spominje topografsku kartu Zorzija Callergija iz 17. stoljeća, na kojoj se ne vide ostatci samostana te smatra da se na lokalitetu koji Callergi naziva *Sant' Elia di Ilijino Vrilo*⁵ nalazila samo starokršćanska crkva. E. Ceci piše o pronalasku reljefa s prikazom Mitre na ovom lokalitetu i datira crkvu u 5. i 6. stoljeće,⁶ a N. Cambi govori o lokalitetu u kontekstu samostanskih kompleksa.⁷ B. Migotti donosi svu prethodnu literaturu i iznosi pretpostavku da se crkva može datirati već

u 5. stoljeće, navodeći dva ranokršćanska ulomka s urezanim križevima.⁸ Takvu dataciju potvrđuje i natpis na sarkofagu pronađen za Bulićevih istraživanja.⁹ Crkvu spominje i P. Chevalier u svom pregledu ranokršćanskih objekata u Dalmaciji.¹⁰ Kratka crtica o nalazima s ovog lokaliteta objavljena je i u knjizi *Starohrvatski Solin*, gdje se donosi fotografija grobnih nalaza s Bulićevih istraživanja.¹¹ Nalaze nakita koji se mogu kronološki smjestiti u razdoblje od 9. do 11. stoljeća obrađuje i M. Petrinec,¹² dok se par križeva koji se danas nalaze u Arheološkom muzeju u Splitu, atribuiraju ovom lokalitetu (sl.2).¹³

Analizirajući dosadašnja istraživanja, valjalo bi dati pregled arheoloških slojeva koji se i danas naziru na lokalitetu.

U prvoj fazi, osvjedočenoj arhitektonskim ostacima te natpisima i sitnim materijalom, na ovom je lokalitetu nastala *villa rustica* ili gospodarsko dobro. Zasad najranije datirani nalaz je novac iz 1. stoljeća prije Krista, pronađen na padini južno od crkve. Građevina se prostirala na području čitavog uzvišenja, a o namjenama pojedinih objekata govore nalazi kao što je preša za grožđe, dijelovi pita (*pythos*) te keramički ulomci suspenzura stupića hipokausta, što bi moglo značiti da su u sklopu građevine postojale prostorije s podnim grijanjem.

Možda već u drugom stoljeću, kada se mitraizam u Dalmaciji javlja prvi put, ili u doba Dioklecijanove vladavine, kada je u sponu, u sklopu gospodarskog dobra na Crikvinama nalazilo se svetište posvjedočeno reljefnim prikazom *tauroktonije*, ritualnog ubojstva bika, obaveznim inventarom svakog kultnog mjesta posvećenog Mitri. Neko je vrijeme mitraizam bio izravna prijetnja kršćanstvu, s kojim ima određenih sličnosti u soteriološkim i eshatološkim te liturgijskim aspektima.¹⁴ Zasad je nemoguće potvrditi točno mjesto svetišta, no može se pretpostaviti da je kulturni prostor bio u jednom od objekata *villae rusticae*, prenamijenjenom za kongregacijsku funkciju. Još nisu pronađeni dokazi o trajanju, o nasilnom prekidu ili pak mirnom napuštanju tog objekta, koji bi po načelu svojevrsnoga kontinuiteta sakralne funkcije imanentne ovom prostoru, naslijedila kršćanska zajednica. Ulomci nadgrobnih spomenika s natpisima

1 Bulić 1909, str. 50–59.

2 Dyggve 1951, str. 62–63.

3 Dyggve 1951, Fig III, 20.

4 Dyggve 1951, str. 62–63.

5 Katić 1950, str. 85, 93.

6 Ceci 1962, str. 120–123; Ceci 1963, str. 103, 270.

7 Cambi 1976, str. 265, sl. 24.

8 Migotti 1990, str. 29.

9 Bulić 1909, str. 53.

10 Chevalier 1995, str. 215–216.

11 Šarić 1992, str. 118, 120, sl. 31.

12 Petrinec 2009, str. 60, T. 207.

13 Piteša 2009, str. 193.

14 Gabričević 1987, str. 172–173.

Sl. 1 Fotografija lokaliteta s prvih istraživanja (Arhiv Dyggve)

koji su bili upotrijebljeni kao poklopnice grobova, ne mogu se svi datirati; spomenuti ulomak sarkofaga datiranog u godinu 434. ukazuje da je u 5. stoljeću na tome mjestu postojalo groblje. Novac i nadgrobni natpisi pronađeni u Bulićevoj kampanji pokrivaju razdoblje od 1. do 5. stoljeća poslije Krista.¹⁵

Od Mitreja do srednjovjekovne crkve nema konkretnih svjedočanstava o kontinuitetu ili diskontinuitetu arhitekture na ovom lokalitetu. Postojanje ranokršćanske crkve ne možemo negirati ni potvrditi. Gotovo svi do sada spomenuti autori koji su u svojim razmatranjima obrađivali problematiku ovog lokaliteta, datiraju jednobrodnu crkvu koja je i danas vidljiva, u ranokršćansko razdoblje, smještajući oko nje manji samostan. Način gradnje, upotreba spolija te tragovi adaptacija govore o najmanje dvije faze izgradnje (ili popravka) ove sakralne građevine. Oko crkve tijekom ranoga srednjega vijeka nastaje groblje koje vjerojatno pripada nekom obližnjem naselju kakvih je na padinama Kozjaka te u Kliškom i Solinskom polju bilo nekoliko.

Većina nalaza iz grobova s Bulićeovih istraživanja (sl. 2), koji su prikazani na spomenutoj fotografiji,¹⁶

može se prema analogijama stilski okarakterizirati ranosrednjovjekovnim nakitom,¹⁷ a ranija se datacija može pripisati i nalazu jedne koštane perle, slične onima nedavno objavljenima s lokaliteta Bijaći–Stombrata.¹⁸ Prema ostalom materijalu koji je uz perle pronađen u istoj cjelini, grob iz Stombrata datira se u drugu polovicu 9. stoljeća. Križevi koji su prikazani na istoj fotografiji također se, prema kronološki determiniranim analogijama, datiraju u 14.–15. stoljeće.¹⁹ Posljednja datacija govori o kontinuitetu groblja najmanje do tog vremena.

Spomenuta Calergijeva karta iz 1657.²⁰ godine navodi ovu crkvu pod nazivom “*Chiese la maggior parte distrutte*”, što bi moglo označavati prestanak funkcije sakralnog zdanja prije navedene godine.²¹ Na

17 Petrinec 2009, str. 60, T. 207.

18 Kamenjarin 2009, str. 96, T. VII,2.

19 Slični križevi čuvaju se u Arheološkom muzeju u Splitu (Piteša 2009, str. 193–199), Samostanskoj zbirci u Sinju, Muzeju grada Šibenika te Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika. Radi se o brončanim (ili kositrenim) lijevanim križevima s vrlo sličnim ikonografskim motivima, koji svakako zaslužuju posebnu znanstvenu obradu.

20 Karta se čuva u Državnom arhivu u Zadru.

21 Katić 1993, str. 296.

15 Bulić 1909, str. 53; Šeparović 2003, str. 18.

16 Šarić 1992, str. 120, sl. 31.

Sl. 2 Nalazi s Crikvina i Rižinica (Arhiv Dyggve)

istoj su karti ucrtane i mlinice koje se i danas nalaze zapadno i južno od lokaliteta, pa možemo pretpostaviti njihov raniji (možda i srednjovjekovni) nastanak.

Novija istraživanja, koja su započela 2007. godine, ograničena su za sada na areal koji je bio istraživani u Buličevo i Dyggveovo doba, s proširenjem sonde prema jugu zbog potrebe za oslobađanjem južnog zida crkve u svrhu privremene konzervacije (sl. 3).²² Kako su grobovi istraživani u ranijim kampanjama bili ponovo zatrpani, ukazala se potreba za revizijskim otkopavanjem i analizom kosturnih ostataka, te su svi grobovi ponovo istraženi (sl. 4). Prvi sloj grobova ukazuje na razdoblje kasnoga srednjeg vijeka, što se moglo uočiti i prema nalazima pronađenima u Buličevo vrijeme. Ispod obložnica prvog sloja grobova nazirale su se poklopnice ranijih grobova, pa se arhitektura kasnosrednjovjekovnih grobnica uklonila kako bi se i taj sloj mogao dokumentirati.²³

Prvi grob (G-51; T1) pronađen je s južne strane crkve, uz njezin temelj. Obložnice su s južne strane bile načinjene od debljih ploča okomito usađenih u zemlju, koje su bile prislonjene uz živac, a sa sjever-

ne je funkciju obložnice djelomično imao živac koji je također poslužio i kao temelj crkve. Kosturni ostatci unutar groba pripadali su djetetu, vjerojatno djevojčici. Ruke su bile položene ravno uz tijelo, dok su potkoljenice zbog pomicanja jedne od ploča južne obložnice bile pomaknute prema sredini groba (sl. 5).

Drugi grob (G-52; T2) nalazio se unutar apside antičke građevine, a preslojio ga je kasnosrednjovjekovni grob (G-4) te grob u tjemenu antičke apside (G-1) čija je konstrukcija djelomično uništila njegovu južnu obložnicu. Kostur je pripadao mlađoj ženskoj osobi koja je bila položena u grob s rukama ravno položenim uz tijelo. Noge su bile raširene u koljenima, što je vjerojatno posljedica smještanja u grob koji dimenzijama nije odgovarao visini (odnosno dužini) pokojnice te je pokopana zgrčenih nogu koje su nakon dekompozicije tkiva propale i formirale ovakav položaj. Sam kostur bio je loše očuvan, osobito kosti lubanje, koje su bile gotovo razmrvljene (sl. 6).

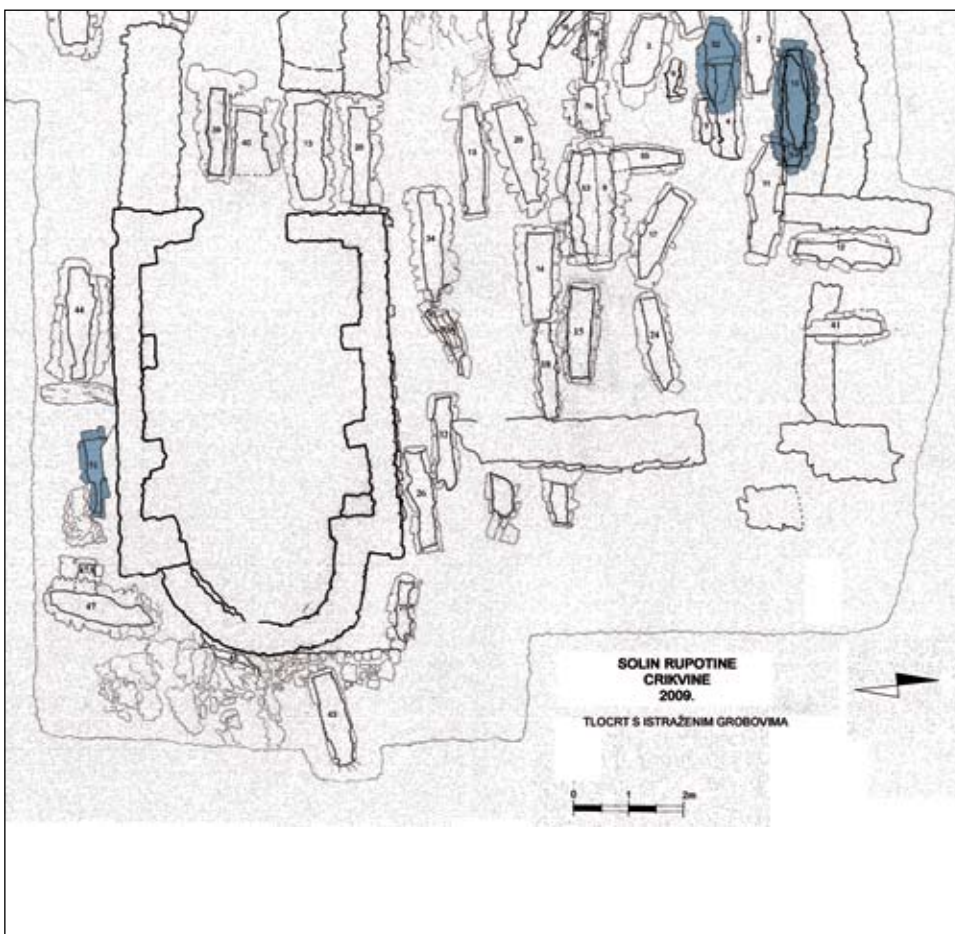
Treći se grob (G-54) nalazio ispod kasnosrednjovjekovnoga (G-10). U grobu je pronađen jedan kostur *in situ* čije su ruke bile položene ravno uz tijelo. Na desnoj šaci nalazio se prsten. Desna nadlaktica bila je okrenuta i pomaknuta prema sredini groba, a donja čeljust pronađena je na prsnom košu (sl. 7).

22 Uroda 2008A, str. 473–475.

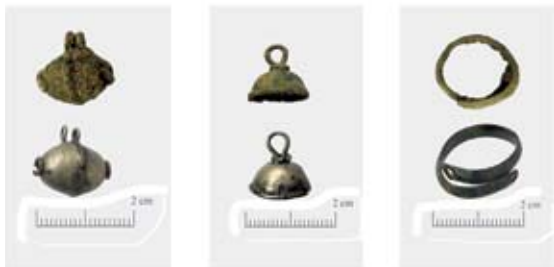
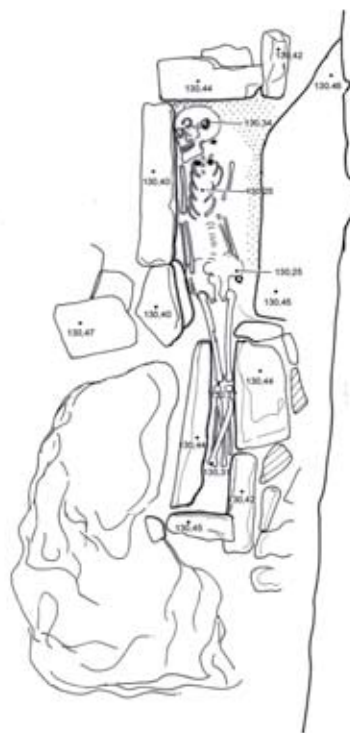
23 Ovaj je tekst u nešto izmijenjenom i dužem obliku objavljen u časopisu *Tusculum*, vidi: Uroda 2008B, str. 69–79.

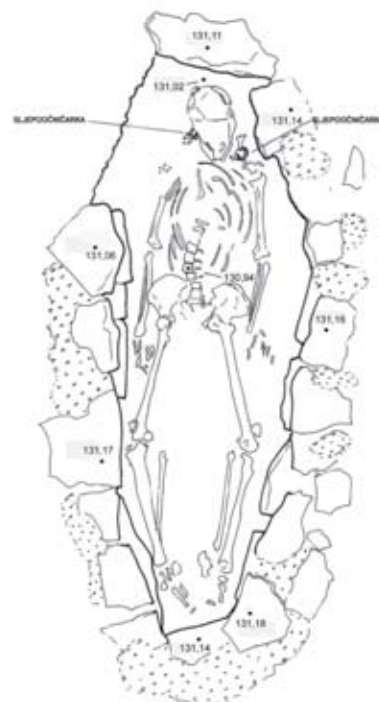
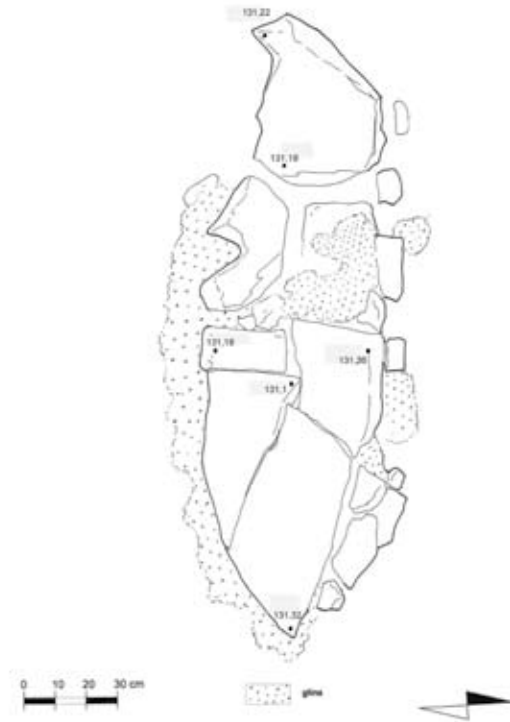
Sl. 3 Crkva 2009. godine (foto: Z. Alajbeg)

Sl. 4 Tlocrt lokaliteta s istraženim grobovima (crtež: S. Juraga)

Sl. 5 Grob 51 (crteži: S.Juraga, N. Šimundić-Bendić; foto: M. Rogošić)

Sl. 6 Grob 52 (crteži: S.Juraga, M. Marković, N. Šimundić-Bendić, foto: M. Rogošić)

Sl. 7 Grob 54 (crteži: S.Juraga; foto: M. Rogošić)

KATALOG

GROB 51

Orijentacija: Z–I. **Način ukopa:** Grobna raka obložena je okomito usađenim pločama. Grob je bio pokriven nepravilnim kamenim pločama spojenim žućkastom glinom. **Dimenzije groba:** 155 × (43, 36, 26) cm. **Broj kostura:** 1 *in situ*. **Položaj ruku:** ravno uz tijelo. **Nalazi u grobu:** par sljepoočničarki (a.1–2), 2 puceta (b.1–2), prsten (c). **Položaj nalaza:** unutar lubanje (a.1–2), na lijevoj i desnoj ključnoj kosti (b.1–2), na desnoj ruci (c).

a. 1–2 *Par jednojagodnih sljepoočničarki*. Srebro. Načinjene su od dvije šuplje kalote na čijem se spoju nalazi plastično istaknuto rebro. Plastična rebra nalaze se i na mjestima gdje se karike spajaju s jagodama. Jedna je sljepoočničarka cjelovito sačuvana (a.1; T1,1), dok je od druge (a.2; T1,2) ostao samo dio karike, a jagoda je poprilično oštećena. **Dim.** 3,1 × 2,1 cm (a.1), 1,2 × 0,9 cm (a.2–dimenzije jagode). **Tež.** 0,66 g (a.1), 0,47 g (a.2). **Neinv.** (T1,1–2).

b. 1–2 *Par puceta*. Srebro. Prvi je primjerak (b.1; T1,4) bikoničnog oblika, načinjen od dvije šuplje kalote na čijim se krajevima nalaze plastična rebra s urezanim paralelnim crticama koji uokviruju šupljinu. Isti se ukras nalazi i na spoju dviju kaloti, dok su ušice postavljene oko spomenutog rebra. Od drugog je puceta ostala samo gornja kalota (b.2; T1,5), na čiji je kraći dio utaknuta ušica. Spoj ušice i kalote okružen je plastičnim rebrom s urezanim crticama, a na isti je način bio ukrašen i spoj dviju kalota. **Dim.** 1,1 × 1,5 cm (b.1), 1,4 × 1,3 cm (b.2). **Tež.** 0,88 g (b.1), 0,89 g (b.2). **Neinv.** (T1,4–5).

c. Prsten. Bronca. Izrađen je od raskovanog lima D–presjeka i zaobljenih krajeva s rupicama za spajanje zakovicom. **Dim.** pr. 1,9 cm. **Tež.** 1,70 g. **Neinv.** (T1,3).

GROB 52

Orijentacija: Z–I. **Način ukopa:** grobna raka obložena je nepravilnim kamenjem uslojenim u dva reda, a kao podnica pronađena je nabijena žuta glina. Grob je bio pokriven nepravilnim pločama čiji su spojevi bili ispunjeni žućkastom glinom. **Dimenzije groba:** 183 × (? , 85, 58) cm. **Broj kostura:** 1 *in situ*. **Položaj ruku:** ravno uz tijelo. **Nalazi u grobu:** par sljepoočničarki (a.1–2). **Položaj nalaza:** s lijeve i desne strane lubanje.

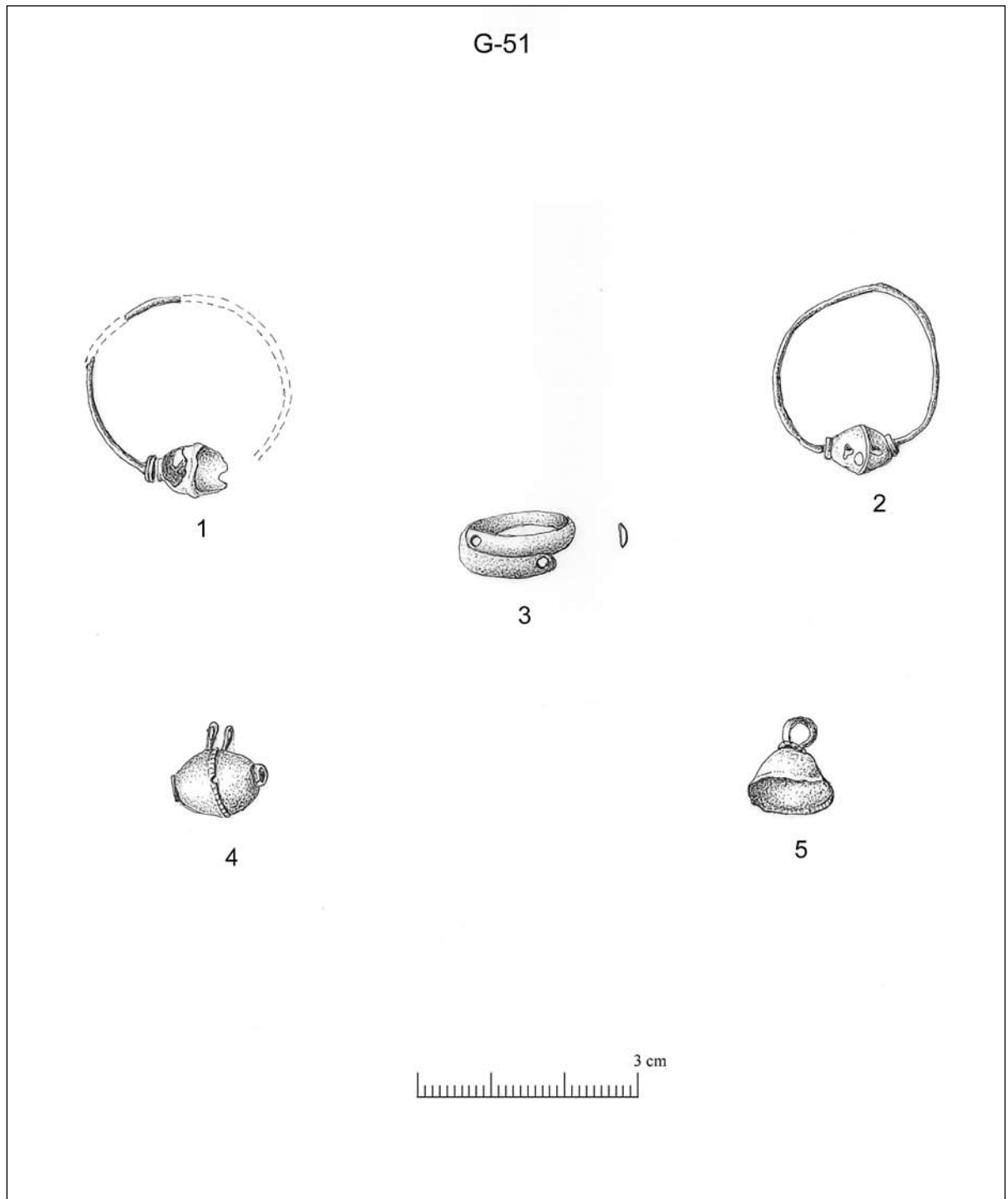
a.1–2 *Par jednojagodnih sljepoočničarki*. Srebro. Obje su izrađene od dvije šuplje kalote na čijim se krajevima, kao i na spoju kalota, nalazi po jedno plastično rebro. Prva (a.1; T2,1) ima neukrašenu kariku koja se utiče u jagodu, dok se druga kopča pomoću petlje i kvačice, a na petlju je ovješena

jedna mala zatvorena karika. Kalote su deformirane (a.2; T2,2). **Dim.** 3,6 × 4,1 cm (a.1), 3 × 4 cm (a.2). **Tež.** 2,00 g (a.1), 1,64 g (a.2). **Neinv.** (T2, 1–2).

GROB 54

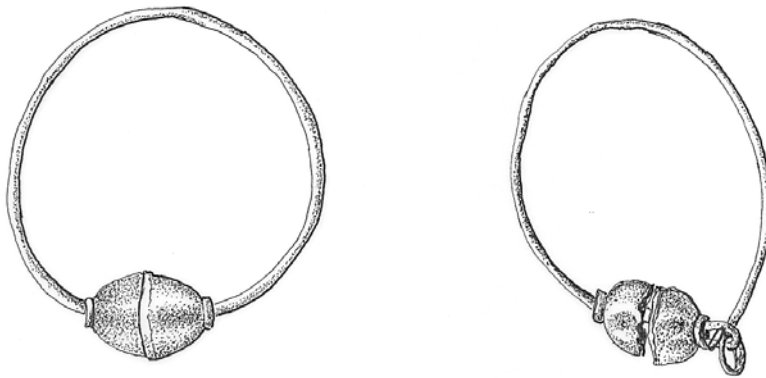
Orijentacija: Z–I. **Način ukopa:** grobna raka obložena je debljim okomito usađenim kamenim pločama. Grob je bio pokriven nepravilnim pločama na čijim se spojevima nalazilo manje kamenje. **Dimenzije groba:** 244 × (65, 85, 50) cm. **Broj kostura:** 1 *in situ*. **Položaj ruku:** ravno uz tijelo. **Nalazi u grobu:** prsten (a). **Položaj nalaza:** na desnoj ruci

a. Prsten. Bronca. Lijevanje. Neukrašeni prsten zatvorenih krajeva izrađen lijevanjem u kalup. Prsten je nepravilnog oblika. **Dim.** pr. 2,3 cm. **Tež.** 5,21 g. **Neinv.** (T2,3).

T 1. Tablica 1 (crtež: S.Juraga)

G-52

G-54

INTERPRETACIJA NALAZA

SLJEPOOČNIČARKE

Sve navedene sljepoočničarke pripadaju najčešćem tipu koji se pojavljuje na teritoriju ranosrednjovjekovne hrvatske kneževine iza sredine 9. stoljeća, a traju do prvih desetljeća 11. stoljeća.²⁴ Stoga ne mogu poslužiti kao oslonac za fiksnu dataciju. To su neukrašene jednojagodne sljepoočničarke s istaknutim plastičnim rebrom na spoju i krajevima kalota. Kod dva primjerka (T 1, 1; T 2, 1) kopčanje se obavlja uticanjem karike u jagodu. Kao bliže analogije mogu se spomenuti nalazi s lokaliteta Bijaći–Piščina Lepin,²⁵ Bijaći–Stombrate,²⁶ Kaštel Sućurac–Gajine,²⁷ Mravinci–Glavičine,²⁸ Solin–Majdan (nešto luksuznije izvedene),²⁹ dok se jedan primjerak kopča pomoću petlje i kvačice (T 2, 2). Kao analogije ovoj naušnici mogu se spomenuti brončane sljepoočničarke pronađene na lokalitetima Bijaći–Piščina–Lepin,³⁰ Bijaći–Stombrate,³¹ Kaštel Stari–Svećurje,³² Kaštel Sućurac–Gajine³³ te Klapavice–Crkvine, za koju nije siguran način kopčanja.³⁴

Za jednu sljepoočničarku način kopčanja ne može se sa sigurnošću odrediti (T1, 2), no vjerojatnije je da se kopčala uticanjem karike u jagodu.

PUCETA

Puceta koja bismo mogli navesti kao bliže i dalje analogije ovdje pronađenima, uz određene se iznimke javljaju u okviru grobalja s kršćanskim načinom pokapanja,³⁵ a kako su često zastupljena na području na kojem obitavaju Slaveni, smatraju se i slavenskim elementom u nošnji. Većinom se datiraju nakon sredine 9. i u 10. stoljeće.³⁶ U literaturi se navodi kako se puceta najčešće nalaze u ženskim ili dječjim grobovima, i to obično na prsnom košu pokojnika, što je i ovdje slučaj. Možda bi valjalo navesti analogije s obzirom na činjenicu da su pronađena dva primjerka u grobu,

a takvih slučajeva na području ranosrednjovjekovne hrvatske države nema previše: Gorica–Stranče,³⁷ Bribir–groblje,³⁸ Knin–Spas (brončani),³⁹ Dobropoljci.⁴⁰

Nalazi koji se opisuju u članku, nisu uobičajenog oblika; kod prvog se primjerka (T 1, 4) ušica ne nalazi na kraćoj strani, kako je uobičajeno, već su dvije ušice smještene oko spoja kalota. Za ovakvu inačicu ne nalaze se izravne analogije. Postoji mogućnost da je jagoda neke sljepoočničarke preuređena tako da su joj dodane ušice te je sekundarno upotrijebljena kao puce.

Drugo je puce (T1, 5) samo djelomično sačuvano. Ostala je jedna kalota na čiji je kraj utaknuta ušica. Nije sigurno na koji je način bio ukrašen kraj druge kalote; prema analogijama bi se moglo očekivati da je imao limenu kasetu ili vjenčić s umetnutim staklom ili kapljicaštim zrnom.⁴¹ Slična su puceta s lokaliteta Bribir–Vratnice,⁴² Knin–Spas,⁴³ Nin–Sv. Križ.⁴⁴

PRSTENJE

Prsten pronađen u grobu 51 izrađen je od brončanog raskovanog lima D–presjeka i zaobljenih krajeva s rupicama za spajanje zakovicom. Ovakvo je prstenje jedan od najzastupljenijih tipova u okviru grobalja s kršćanskim načinom ukapanja, i to kroz čitavo vrijeme njihova trajanja te ga se ne može uže datirati.⁴⁵ Od bližih analogija: Bijaći–Piščina–Lepin,⁴⁶ Bijaći–Stombrate⁴⁷ Konjsko Polje–Livade.⁴⁸

I drugi prsten pripada tipu koji se često javlja unutar spomenutih grobalja. To je tip masivnoga lijevanog prstenja D–presjeka.⁴⁹ U bližoj se okolini ovakvo prstenje nalazi na lokalitetima Bijaći–Piščina–Lepin,⁵⁰ Gajine u Kaštel Sućurcu⁵¹ te Glavičine u Mravincima.⁵²

24 Petrinec 2009, str. 210–211.

25 Petrinec 2009, str. 49–50, T. 1,3.

26 Kamenjarin 2009, str. 87–88, T. I, 1–2.

27 Petrinec 2009, str. 56, T. 193, 1,2,3,5.

28 Petrinec 2009, str. 58, T. 201,10.

29 Petrinec 2009, str. 60, T. 209, 2.

30 Petrinec 2009, str. 50, T. 175, 7.

31 Kamenjarin 2009, T. x,1.

32 Petrinec 2009, str. 55, T. 191,1.

33 Petrinec 2009, str. 56, T. 193,4.

34 Petrinec 2009, str. 77, T. 253,1

35 Za nalaze puceta u okviru grobalja s kršćanskim načinom pokapanja vidi Petrinec 2009, str. 256.

36 Petrinec 2009, str. 141.

37 Petrinec 2009, str. 48, T. 164,2.

38 Petrinec 2009, str. 73, T. 241,1.

39 Petrinec 2009, str. 78, T. 255,7.

40 Petrinec 2009, str. 88, 256–257.

41 Petrinec 2009, str. 257.

42 Petrinec 2009, str. 52, T. 182,5.

43 Petrinec 2009, str. 78, T. 255,7.

44 Petrinec 2009, str. 85, T. 274,7.

45 Petrinec 2009, str. 240–241.

46 Petrinec 2009, str. 49–50, T. 174, 8.

47 Kamenjarin 2009, str. 89, T. V,6.

48 Petrinec 2009, str. 57, T. 197,2, T. 197,3.

49 Petrinec 2009, str. 242.

50 Petrinec 2009, str. 49–50, T. 174,1, T. 175,8.

51 Petrinec 2009, str. 56, T. 193,10.

52 Petrinec 2009, str. 56, T. 203,6.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Crkva i groblje na lokalitetu Crikvina (Sv. Ilija) u solinskom naselju Rupotina još se uvijek istražuju pa na ovome mjestu nije moguće donijeti definitivne zaključke. Prema nalazima koji su do sada otkriveni, a povezani su uz ranosrednjovjekovnu fazu lokaliteta, možemo pretpostaviti da se na ovome mjestu u ranom srednjem vijeku nalazi crkva koja se koristi barem jednim zidom neke starije građevine; možda ranokršćanske crkve ili jedne od prostorija antičke vile na čijem se prostoru crkva nalazi. O postojanju ranijeg groblja uz crkvu, svjedoči prije svega grob 51, koji je smješten točno uz temelj sjevernog zida crkve, te se može pretpostaviti da je jedan od ranijih ukopa. Valja napomenuti da je istočno od toga groba pronađen još jedan (G-47A), djelomično sačuvan, u kojem se nalazila samo lubanja i dio natkoljениčne kosti, te zaglavni kamen i dvije kamene ploče usađene kraćom stranom na sjevernoj i južnoj strani groba. Istočno od spomenutog (G-47A) nalazio se jedan kasnosrednjovjekovni, prilično duboki grob (G-47), čija ga je arhitektura

presjekla. Kako je kod grobalja oko crkava u ranom i kasnom srednjem vijeku imperativ ukapanja što više se približiti zidovima crkve, vjerojatno su i drugi kasnosrednjovjekovni grobovi presjekli ili u potpunosti negirali ranije grobove te ih nije moguće pronaći u broju u kojem su postojali. Nešto "obzirnije" postupalo se s grobom unutar antičke apside (G-52), čija je arhitektura samo djelomično uništena prilikom kopanja rake za kasnosrednjovjekovni grob (G-1); naime tek nekoliko komada kamena uklonjeno je kako bi se usadile ploče za grob 1, koji je, osim što je ušao u strukturu groba 52, dekomponirao i dio apside kasnoantičke građevine. Grob 54 nalazio se točno ispod kasnosrednjovjekovnog groba (G-10) te je pronađen cjelovit.

Na prostoru sjeverno i južno od crkve naziru se poklopnice još nekoliko grobova koji bi također mogli pripadati ovom, ranijem sloju, no tek će buduća istraživanja pokazati da li se u njima nalaze predmeti pomoću kojih će se taj ranosrednjovjekovni sloj moći preciznije datirati.

LITERATURA

Bulić 1909

F. Bulić, *Quattro bassorilievi di Mitra a Salona*, Bullettino di archeologia e storia dalmata XXXII, Spalato 1909, 50–59.

Cambi 1976

N. Cambi, *Neki problemi starokršćanske arheologije na istočnoj jadranskoj obali*, Materijali XII, IX kongres arheologa Jugoslavije (1972), Zadar 1976, 239–282.

Ceci 1962

E. Ceci, *I monumenti pagani di Salona I*, Milano 1962.

Ceci 1963

E. Ceci, *I monumenti christiani di Salona II*, Milano 1963.

Chevalier 1995

P. Chevalier, *Ecclesiae Dalmatiae Tome I*, Ecole française de Rome, Rome–Split 1995.

Dyggve 1951

E. Dyggve, *Salonitan Christianity*, Oslo 1951.

Gabričević 1987

B. Gabričević, *Studije i članci o religijama i kultovima antičkog svijeta*, Split 1987.

Kamenjarin 2009

I. Kamenjarin, *Bijaći–Stombrate, rezultati arheoloških istraživanja starohrvatskog groblja*, Starohrvatska prosvjeta III / 36, Split 2009, 85–110.

Katić 1993

L. Katić *Topografske bilješke solinskog polja*, Rasprave i članci iz hrvatske povijesti, Split 1993, 293–315.

Migotti 1990

B. Migotti, *Ranokršćanska topografija na području između Krke i Cetine*, Zagreb 1990.

Petrinec 2009

M. Petrinec, *Groblja od 8. do 11. stoljeća na području ranosrednjovjekovne hrvatske države*, Split 2009.

Piteša 2009

A. Piteša, *Katalog nalaza iz vremena seobe naroda, srednjeg i novog vijeka u Arheološkome muzeju u Splitu*, Split 2009.

Šarić 1992

A. Šarić, *Crikvine–Ilijino vrilo. Arheološka mjesta i spomenici*, u: *Starohrvatski Solin*, Split 1992.

Šeparović 2003

T. Šeparović, *Zbirka rimskog novca u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika*, Katalozi i monografije 15, Split 2003.

Uroda 2008A

N. Uroda, *Rupotina–Crikvine*, Hrvatski arheološki godišnjak 4/2007, Zagreb 2008, 473–475.

Uroda 2008B

N. Uroda, *Prilog upoznavanju lokaliteta Crikvine u Rupotini*, Tusculum 1, Solin 2008, 69–79.

Frühmittelalterliche Gräber am Fundort Crikvine (Hl. Elias) in der Siedlung Rupotina in Solin

Schlüsselwörter: Crikvine, Hl. Elias, Rupotina, frühmittelalterliche Gräber, einbeerige Kopfschmuckringe, Knopf

Dieser Beitrag behandelt Funde aus drei frühmittelalterlichen Gräbern, die in der Lokalität Crikvine (Hl. Elias) in der zur Solin gehörenden Siedlung Rupotina gefunden wurden. Archäologische Untersuchungen werden an diesem Fundort bereits seit 1908 durchgeführt, wobei die freigelegten Funde eine Kontinuität aus der frühen Antike bis ins späte Mittelalter bezeugen. Die ersten Ausgrabungen wurden von Pater Frane Bulić geleitet und später vom dänischen Archäologen Ejnar Dyggve weitergeführt. Dieser Fundort wird in der Literatur meist in Verbindung mit der Lokalität genannt, in der sich im frühen Christentum eine Kirche sowie ein Kloster befanden, die wiederum

eine antike Villa überlagerten. Eines der bedeutenden Denkmäler dieses Fundortes ist die Tafel mit der Tauroktonie Darstellung, welche auf die Existenz einer Mithra-Kultstätte hindeutet.

Jüngste Untersuchungen, die seit 2007 durchgeführt werden, bestätigten die Annahme, dass sich an dieser Stelle auch ein frühmittelalterliches Gräberfeld befand. Diese Tatsache bekräftigen die zuvor genannten Funde aus den drei Gräbern, von denen besonders die einbeerigen Kopfschmuckringe mit glatten Silberbeeren und der Knopf hervorzuheben sind, die eher selten als Inventar in frühmittelalterlichen Gräbern vorzufinden sind.

